

**ЕВОЛЮЦІЯ ПОНЯТТЯ "КАДРОВА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА"**

У статті розглянуто змістове наповнення та еволюцію поняття "кадрова безпека підприємства". Автор досліджує специфіку підходів до вивчення кадрової безпеки. Запропоновано новий підхід до визначення поняття кадрової безпеки з врахуванням потреб сучасного підприємства. Кадрова безпека трактується як стан захищеності підприємства від загроз, пов'язаних з використанням трудових ресурсів і скерованих на підрив трудових відносин на підприємстві, процес розвитку й удосконалення системи управління кадрами підприємства.

**Ключові слова:** економічна безпека, економічна безпека підприємства, кадрова безпека підприємства, еволюція поняття кадрова безпека підприємства, система управління кадровою безпекою.

В статье рассмотрено содержание и эволюцию понятия "кадровая безопасность предприятия". Исследуется специфика подходов к изучению кадровой безопасности. Предложен новый подход к определению понятия кадровой безопасности с учетом актуальных потребностей современного предприятия. Кадровая безопасность осмысливается как защищенность предприятия от угроз, связанных с использованием трудовых ресурсов, направленных на ослабление производственных отношений, процесс развития и усовершенствования системы управления кадрами предприятия.

**Ключевые слова:** экономическая безопасность, экономическая безопасность предприятия, кадровая безопасность предприятия, эволюция понятия кадровая безопасность предприятия, система управления кадровой безопасностью.

The paper considers the trends and patterns of evolution of "personnel security of the enterprise". Identified milestones, terms and features of the development concepts outlined approaches to understanding the concept of security personnel on the evolution of the concept of "economic security of the enterprise." Traced the the author's proposed approach to the definition of personnel security that takes into account the actual needs of modern enterprises in the provision of economic security.

**Key words:** economic security, economic security of the enterprise, personnel security of the enterprise, evolution of the personnel security concept.

**Постановка проблеми.** У ХХ ст. необхідність створення сприятливих умов для функціонування підприємницьких структур та стабілізації підприємницької діяльності як основи економічного і соціального розвитку, активізували дослідження з питань забезпечення кадрової безпеки. Трактуювання кадрової безпеки виходить з усвідомлення двох сил, що тяжіють над світовою економікою – тенденції до глобалізації та циклічних кризових явищ. У процесі розгортання найважливіших господарських змін – збільшення частки послуг в економіці, випереджувального розвитку виробництва унікальних благ, що не піддаються відтворенню, формування адекватних новим умовам виробничих структур – створюються об'єктивні передумови для трансформації системи суспільних цінностей, розширення господарської й особистої свободи. Разом з тим проявляється все більша залежність сучасного виробництва від творчого потенціалу людини. Тим самим уперше в історії господарській та технологічній прогрес втілюється вже не так у нарощуванні об'ємів виробництва чи вдосконаленні продукції, як у мінливому розвитку потенціалу людини, її ставленні до самої себе і свого місця в оточуючому світі [23, С. 484]. За цих умов однією з домінуючих стає проблематика управління персоналом, а відтак і кадрової безпеки, що виступає як складова безпеки підприємства.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Кадрову безпеку підприємства досліджували М. В. Бгашев, І. А. Белоусова, Ю. В. Валуєв, Г. О. Васильєв, В. І. Волошин, Н. Ю. Гічова, С. Б. Довбня, А. О. Єременко, Є. В. Камишнікова, О. В. Козаченко, В. А. Кредісов, Н. В. Кузнецова, Л. В. Левашова, І. Я. Мандрик, С. М. Марущак, О. Ю. Мішин, Т. О. Пожуєва, Т. В. Полозова, В. П. Пономарьов, З. Пушкар, А. В. Ружицький, Т. І. Сівашенко, Р. Хіт, В. В. Чмельов, Н. В. Штамбург та ін. Однак у працях цих авторів не проаналізовано еволюцію поняття «кадрова безпека» в системному вимірі.

**Метою** статті є виявлення змістового наповнення поняття "кадрова безпека підприємства".

**Виклад основного матеріалу.** Проблема безпеки підприємства відходить своїми коренями у той час, коли, внаслідок перемоги буржуазних революцій у країнах Західної Європи та промислових революцій ХУІІІ – поч. ХІХ ст. утвердилося панування фінансово-промислової буржуазії, що відкрило широкі можливості для розвитку підприємств. Промислова революція, яка відбулася в умовах вільної конкуренції, викликала небачений вибух технічного прогресу, що докорінно змінило структуру капіталістичного господарства та його організаційні форми. Становлення засад дисциплінарного природознавства кінця ХУІІІ – першої

половини XIX ст. відбувалося на фоні різко зростаючої виробничої ролі науки, перетворення наукових знань в особливий продукт, який має товарну ціну і приносить прибуток при його виробничому споживанні. У цей період починає формуватися система прикладних та інженерно-технічних наук як посередника між фундаментальними знаннями і виробництвом [19, с.625].

Кінець XIX – початок XX століття ознаменувався тим, що сфера управління підприємством значно поглибилася; використання децентралізації дозволило досягти оптимального поєднання особливих переваг, що їх мають великі і малі суб'єкти економічної діяльності у межах спільного підприємства. Бухгалтерський облік пройшов шлях, як зауважив П.-Ф. Друкер, від звичайного "ведення бухгалтерських книг" до аналізу і контролю. Планування еволюціонувало від набридливих "графіків Ганта" 1917 – 1918 років, до наукового планування військового виробництва [3, с. 24]. П. Друкер наголошував, що будь-яке підприємство швидко занепадає у тому випадку, якщо не сприймає інновацій. Більш того, зауважував він, будь-яка організація зазнає краху, якщо не забезпечений належний рівень управління [4]. Цю тезу розвинули Д. Кліланд і В. Кінг, які наголосили на тому, що підприємство може функціонувати стабільно лише за тих умов, якщо розглядатиметься як система, в якій одне з головних місць займає людський фактор [6].

Ф. Рузвельт, за ініціативою якого було створено спеціальний Федеративний комітет з економічної безпеки, наголосив, що виведення країни з кризи можливе лише у тому випадку, якщо ґрунтуватися на засадах економічної безпеки індивідууму як умови забезпечення економічної безпеки держави й суспільства. Головне завдання у досягненні економічної безпеки вбачалося ним у посиленні конкурентоспроможності національного виробництва, що потребувало уваги до персоналу [27]. Інтелектуальний послідовник Ф. Рузвельта – Г. Моргентау (H. Morgenthau), наголошуючи на тому, що держава повинна визначати свої державні інтереси як інтереси національної безпеки, заакцентував на забезпеченні національної безпеки шляхом посилення економічної могутності, важливою складовою якої є забезпечення економічної безпеки [26].

Проблема дегуманізованої економіки, яку свого часу підняв Б. Мондевіль [24], стала вихідною для проблематики антропологізації промислового підприємництва, трансформувавшись у проблему гуманізації економіки, що скерувало увагу до кадрової складової. У. Мітчел (W. Mitchell), наголосивши на проблемі мотивації, ввів у коло зацікавлених економістів проблематику антропоцентричного управління персоналом [25].

У XX ст. економічна безпека підприємства трактується як комплекс заходів, які "сприяють підвищенню фінансової стійкості господарських суб'єктів за умов ринкової економіки, захищають їх інтереси від впливу негативних ринкових процесів" [18, с. 63]. Безпека підприємства виступає як категорія, що відображає міру гармонізації у часі та просторі економічних інтересів підприємства з інтересами пов'язаних з ним суб'єктів зовнішнього середовища, що діють поза межами підприємства [16, с. 8; 11]. О. М. Кравцова, М. В. Мінковська розглядають економічну безпеку підприємства як таку, що забезпечує захищеність життєво важливих інтересів від внутрішніх і зовнішніх загроз, яка формується власником і колективом підприємства шляхом проведення системи заходів правового, економічного, організаційного, інженерно-технічного і соціально-психологічного характеру [9]. Т. Сухорукова трактує економічну безпеку підприємства як захищеність від негативних впливів та здатність швидкого усунення різноваріантних загроз, пристосування до існуючих умов. Л. І. Коженювські розглядає її як "певний об'єктивний стан, заснований на відсутності загрози, відчутний суб'єктивно через одиниці чи угруповання" [7, с. 149].

У праці О. Мішина та С. Мішиної "Сутність поняття "економічна безпека підприємства" [11, с. 90] йдеться про стан захищеності бізнес-процесів та їх ресурсного забезпечення, що сприяє уникненню або попередженню внутрішніх і зовнішніх загроз та дозволяє забезпечити стабільне функціонування й розширене відтворення з мінімальними втратами для підприємства. О. Новікова наголошувала на такому стані корпоративних ресурсів (ресурсів капіталу, персоналу, інформації і технології, техніки та устаткування) і підприємницьких можливостей, за якого гарантується найбільш ефективне їхнє використання для стабільного функціонування та динамічного науково-технічного й соціального розвитку, запобігання внутрішнім і зовнішнім негативним впливам [13]. У праці Є. Олейнікова "Основи економічної безпеки (держава, регіон, підприємство, особистість)" економічна безпека підприємства трактується як стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів для запобігання загрозам і забезпечення стабільного функціонування підприємства у теперішній час і в майбутньому [14, с. 138]. Н. Прус розглядала економічну безпеку як комплексну характеристику досягнутих та очікуваних результатів діяльності підприємства, що зумовлена узгодженням цілей і передбачає раціональне використання ресурсів [17]. Н. В. Штамбург у праці "Особливості економічної безпеки підприємств машинобудівної галузі" стверджував: "Економічна безпека означає, що підприємство реалізує свої інтереси, тобто продає продукцію у потрібній кількості, є конкурентоспроможним, отримує прибуток, стабільно функціонує, задовольняє потреби споживачів, здатне захистити себе від зовнішніх і внутрішніх загроз" [22, с. 427]. І. Я. Бурда під економічною безпекою підприємства мав на увазі стан, який відображає стійкість і рівновагу, захищеність від негативного впливу внутрішнього і зовнішнього середовища, нейтралізацію загроз щодо ефективності використання наявних ресурсів, усунення перешкод у реалізації життєво-важливих інтересів та забезпеченні сталого розвитку [1].

В умовах післякризової нестабільності на перший план виходить така складова економічної безпеки, як кадрова безпека. Н. Логінова наголошувала, що у нових обставинах кадрова безпека стала найбільш важливою складовою економічної безпеки підприємства [10, с. 376]. С. Васильчак та І. Мационяк зауважили, що кадрова

безпека стала найважливішим складником безпеки підприємства. Зміст поняття кадрової безпеки дослідники визначали, апелюючи до мети як такої, що полягає у виявленні, знешкодженні, запобіганні, відверненні та попередженні загроз, небезпек і ризиків, які спрямовані на персонал та його інтелектуальний потенціал, а також йдуть безпосередньо від нього [2, с. 128]. І. Бурда наголошував на тому, що пріоритетним завданням кадрової безпеки, як такої, що передбачає захист та нейтралізацію загроз, пов'язаних з інтелектуальним потенціалом, є захист від ризиків та загроз з метою створення умов для найбільш ефективного управління персоналом як визначального ресурсу для забезпечення високого рівня конкурентоспроможності підприємства [1]. Г. В. Козаченко осмислював кадрову безпеку як підсистему систем, що гарантує стабільне та максимально ефективне функціонування підприємства, високий потенціал розвитку у майбутньому [8]. Н. В. Штамбург розглядав кадрову безпеку як таку, що здатна забезпечити "збереження і розвиток інтелектуального потенціалу підприємства" [22, с. 491]. О. М. Штаер суть кадрової безпеки вбачав у тому, що остання сприяє збереженню та розвитку інтелектуального потенціалу підприємства, ефективному управлінню персоналом, кадровому забезпеченню [21, с. 268]. С. Єгоров, М. Корнілов наголошували на кадровій безпеці як захищеності вітчизняних людських ресурсів від зовнішніх і внутрішніх загроз, скерованих на послаблення економічного, наукового і духовного потенціалу країни [5, с. 81]. Й.М. Петрович, Л.Г. Кльоба, В.Л. Кльоба трактували кадрову безпеку як захищеність від можливих матеріальних та фінансових втрат, пов'язаних з несанкціонованими діями персоналу, завдяки чому втрати є меншими від встановлених норм [15, с. 113]. Г. Назарова характеризувала кадрову безпеку як діяльність зі створення умов для стабільного функціонування і розвитку підприємства із забезпеченням гарантованих законодавством інтересів підприємства, власників та персоналу від внутрішніх і зовнішніх загроз [12]. Н. Швець наголошувала на кадровій безпеці як процесі "запобігання негативним впливам на економічну безпеку підприємства через ризики і погрози, пов'язані з персоналом, його інтелектуальним потенціалом і трудовими відносинами загалом" [20].

На нашу думку, на сьогоднішньому етапі розвитку економічних відносин та теорії управління підприємствами доцільно застосовувати наступне визначення поняття "кадрова безпека підприємства": Кадрова безпека підприємства – це стан захищеності підприємства від загроз, пов'язаних з використанням трудових ресурсів і скерованих на підірив трудових відносин на підприємстві, а також процес розвитку й удосконалення системи управління кадрами підприємства.

**Висновки.** Економічна безпека підприємницької діяльності на сьогоднішній день є актуальним напрямом, до розробки якого долучається чимало науковців, які досліджують структуру, методи та форми безпеки підприємств, їх роль у забезпеченні національної безпеки. У науковій літературі кадрова безпека розглядається як функціональна складова безпеки підприємства. Вона досліджується як з позицій захисту працівників від зовнішніх небезпек, так і з точки зору убезпечення від несанкціонованих дій з боку персоналу. Авторське трактування кадрової безпеки підприємства у системному вимірі зводиться до розкриття змісту поняття як стану захищеності підприємства від загроз, пов'язаних з використанням трудових ресурсів і скерованих на підірив трудових відносин на підприємстві.

Попри те, що існує чимало праць, присвячених забезпеченню економічної безпеки та кадрової безпеки підприємств, у подальших наукових дослідженнях доцільно здійснювати аналіз формування кадрової безпеки у контексті дослідження специфіки управління кадровою безпекою підприємств.

### Література

1. Бурда І. Я. Економічна безпека підприємства та місце в ній кадрової безпеки [Електронний ресурс] / І. Я. Бурда // Ефективна економіка. – Режим доступу <http://economy.nauka.com.ua/index.php?operation=1&iid=743>
2. Васильчак С. В. Кадрова безпека підприємства – основа економічного розвитку / С. В. Васильчак, І. Р. Мационяк // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19. – С. 122 – 128.
3. Друкер П.-Ф. Менеджмент. Вызовы XXI века / Питер Фердинанд Друкер ; [пер с англ. Ю. Жандарова]. – М. : "Манн, Иванов и Фермер", 2012. – 256 с.
4. Друкер П.-Ф. Энциклопедия менеджмента / Питер Фердинанд Друкер ; [пер с англ.]– М.-Спб. – "Вильямс", 2004. – 421 с.
5. Егоров С. С. Кадровая безопасность и топ-менеджмент предприятий / С. С. Егоров, М. Я. Корнилов // Инициативы XXI века. – 2010. – № 4 – 5. – С. 80 – 83.
6. Клиланд Д. Системный анализ и целевое управление / Д. Клиланд, В. Кинг ; [пер. с англ. М. Верецагин] – М. : "Советское радио", 1974. – 280 с.
7. Коженювскі Л. Управління безпекою / Л. Коженювскі // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 1. – С. 147 – 154.
8. Козаченко А. В. Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизм ее обеспечения / А. В. Козаченко, В. П. Пономарев, А. Н. Ляшенко. – К. : Либра, 2003. – 280 с.
9. Кравцова О. М. Аспекти економічної безпеки підприємства в інтегрованій економічній системі країни [Електронний ресурс] / О. М. Кравцова, М. В. Міньковська – Режим доступу <http://ea.donntu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/8802/1/>
10. Логінова Н. І. Місце кадрової безпеки в економічній безпеці підприємства / Н. І. Логінова // Научно-технический сборник. – 2009. – № 87. – С. 371 – 377.

11. Мішин О. Ю. Сутність поняття "економічна безпека підприємства" / О. Ю. Мішин, С. В. Мішина // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2012. – Вип. 38. – С. 86–92.
12. Назарова Г. Передумови створення системи кадрової безпеки підприємства [Електронний ресурс] / Назарова Г. // Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України. – 2010. – Вип. 15. – Режим доступу [http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc\\_Gum/Rarpsu/2010\\_15/Nazarova.pdf](http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Rarpsu/2010_15/Nazarova.pdf)
13. Новікова К. І. Вплив тіньової економіки на фінансову безпеку держави / К. І. Новікова, А. В. Ільїна. – 2011. – № 4. – С. 36–40. – (Серія "Економіка та підприємництво").
14. Основы экономической безопасности (государство, регион, предприятие, личность) / [под ред. Е. А. Олейникова]. – М. : Интеллект-синтез, 1997. – 288 с.
15. Петрович Й. М. Класифікація ризиків та оцінка ефективності менеджменту персоналу банку / Й. М. Петрович, Л. Г. Кльоба, В. Л. Кльоба // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". – 2012. – № 727. – С. 111–119. (Серія "Менеджмент").
16. Пономарьов В. П. Формування механізму забезпечення економічної безпеки підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.06.01 – "Економіка підприємства і організація виробництва" / В. П. Пономарьов – Луганськ, 2000. – 27 с.
17. Прус Н. В. Теоретичні аспекти забезпечення економічної безпеки підприємства [Електронний ресурс] / Н. В. Прус // Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля. – 2011. – № 3. – Режим доступу [http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc\\_gum/vsunu/2011\\_3\\_2/Prus.pdf](http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vsunu/2011_3_2/Prus.pdf)
18. Радзіна Е. Коммерческая информация и экономическая безопасность предприятия / Е. Радзіна // Бизнес информ. – 2001. – № 24. – С. 63–65.
19. Степин В. С. Научное познание и ценности техногенной цивилизации / В. С. Степин // Вопросы философии. – 1989. – № 10. – С. 3–17.
20. Швець Н. Методи виявлення і збереження кадрової безпеки, або як перемогти зловживання персоналу [Електронний ресурс] / Н. Швець // Персонал. – 2006. – № 5.– Режим доступу <http://www.personal.in.ua/article.php?id=291>
21. Штаєр О. М. Напрями забезпечення та основні складові економічної безпеки банку / О. М. Штаєр // Європейський вектор економічного розвитку. – 2011. – № 2 (11). – С. 263–270.
22. Штамбург Н.В. Особливості економічної безпеки підприємств машинобудівної галузі / Н. В. Штамбург // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. – 2012. – № 1. – С. 425–432.
23. Юхачев С. П. Формирование интеллектуально-креативных ресурсов предприятия как условие обеспечения его экономической безопасности / С. П. Юхачев, С. В. Попов // Вестник Тамбовского университета. – 2011. – Т. 104. – № 12-2. – С. 484–488. – (Серія : Гуманитарные науки).
24. Mandeville B. *Virgin Unmasked: Or Female Dialogues Betwixt an Elderly Maiden Lady and Her Niece (1724)* / Bernard Mandeville. – Whitefish : Kessinger Publishing, 2008. – 308 p.
25. Mitchell C. W. *Business Cycles* / Wesley Clair Mitchell. – Berkeley : University of California Press, 1913. – 598 p.
26. Morgenthau H. J. *Politics Among Nations : the Struggle For Power and Peace* / Hans J. Morgenthau, Kenneth W. Thompson. – New York : McGraw-Hill, 1993. – 419 p.
27. Roosevelt F. D. *A President's Evolving Approach to Fiscal Policy in Times of Crisis* [Електронний ресурс] / Franklin Delano Roosevelt // Archives of the Franklin D. Roosevelt Library. – Режим доступу [www.fdrlibrary.marist.edu](http://www.fdrlibrary.marist.edu).